

Вивчення можливостей створення музичних колективів за участю осіб із розумовою відсталістю може бути перспективним напрямом подальших розвідок.

Література:

1. Айдарбекова А. А. Музыкальное воспитание как одна из форм коррекционной работы с умственно отсталыми младшими школьниками: автореф. дис. на соискание ученой степени кандидата пед. наук : спец. 13.00.03 «Дефектология» / А. А. Айдарбекова. – М., 1989. – 16 с.
2. Бомаш Ф. Д. Пение во вспомогательной школе / Ф. Д. Бомаш // Учебно-воспитательная работа в специальных школах. – 1955. – Вып. 3-4. – С. 184-202.
3. Граборов А. Н. Вспомогательная школа (школа для умственно отсталых детей) / А. Н. Граборов. – М.-Петроград : Гос. изд-во, 1923. – 329 с.
4. Дмитрієва І. В. Корекційна спрямованість естетичного виховання в старших класах допоміжної школи : монографія / І. В. Дмитрієва. – Слов'янськ : [б.в.], 2008. – 373 с.
5. Евтушенко И. В. Формирование основ музыкальной культуры умственно отсталых школьников в системе специального образования : автореф. дис. на соискание ученой степени д-ра пед. наук : спец. 13.00.03 «Коррекционная педагогика» / И. В. Евтушенко. – М., 2009. – 42 с.
6. Естетичне виховання учнів допоміжної школи : методичний лист учбово-методичного кабінету спеціальних шкіл Міністерства освіти УРСР. – К. : Рад. шк., 1968. – 29 с.
7. Миловская С. М. Развитие восприятия музыки у учащихся младших классов вспомогательной школы : дис. ...канд. пед. наук : 13.732 / Миловская Софья Михайловна. – М., 1966. – 270 с.
8. Соболев А. С. Музыкальное воспитание во вспомогательной школе (из опыта работы) / А. С. Соболев. – М. : Просвещение, 1968. – 114 с.
9. Філософія права: актуальні проблеми та сучасні інтерпретації : навч. посіб. / Д. В. Андреєв, В. М. Вовк, Ю. В. Івченко, О. В. Павлишин. – К. : [б. в.], 2011. – 215 с.
Фонягин И. В. Из опыта работы струнного оркестра / И. В. Фонягин // Специальная школа. – 1959. – Вып. 1 (90). – С. 33-42.

УДК 159.923+159.955+376.356-055.5

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕБІГУ ЗМІН ПСИХОЛОГІЧНОГО СТАНУ БАТЬКІВ, ЩО МАЮТЬ ДИТИНУ З ВАДАМИ СЛУХУ, ВІД ОГОЛОШЕННЯ ДІАГНОЗУ ДО ПОЧАТКУ КОНСТРУКТИВНИХ ДІЙ

Заїка С.К.

Від проголошення діагнозу «порушення слуху» до усвідомлення його батьками та початком конструктивних дій у напрямку подолання наявних порушень проходить певний час.

У статті описані стадії, які проходить психологічний стан батьків від моменту, коли вони вперше почули вирок лікаря. Розуміння особливостей свого психологічного стану допоможе батькам якомога швидше подолати ці етапи та перейти до цілеспрямованих та ефективних дій: підібрати та налаштувати дитині слуховий пристрій відповідно до особливостей її слуху та розпочати активну роботу з розвитку слуху та корекції мовлення малюка під наглядом компетентних фахівців.

Ключові слова: діти з порушенням слуху, слухомовленнева реабілітація, психологічний стан батьків, розвиток слуху, слухове сприймання, розвиток зв'язного мовлення, сурдолог, сурдопедагог, допомога психолога

Особенности процесса изменения психологического состояния родителей ребенка с потерей слуха, от объявления диагноза до начала конструктивных действий.

От провозглашения диагноза «нарушение слуха» до осознания его родителями и началом конструктивных действий в направлении преодоления имеющихся нарушений проходит определенное время.

В статье описаны стадии, которые проходит психологическое состояние родителей с момента, когда они впервые услышали приговор врача. Понимание особенностей своего психологического состояния поможет родителям как можно скорее преодолеть эти этапы и перейти к целенаправленным и эффективным действиям: подобрать и настроить ребенку слуховое устройство в соответствии с особенностями его слуха и начать активную работу по развитию слуха и коррекции речи малыша под присмотром компетентных специалистов.

Ключевые слова: *дети с нарушением слуха, слухоречевая реабилитация, психологическое состояние родителей, развитие слуха, слуховое восприятие, развитие связной речи, сурдолог, сурдопедагог, помощь психолога*

Features of changes in the psychological status of the parents of a child with hearing loss, from diagnosis to beginning of affirmative action.

From proclamation the diagnosis "impaired of hearing" to awareness this from parents and start constructive action towards overcoming existing violations may take a while.

This article describes the steps that the psychological state of the parents passes from the moment when they first heard the verdict of doctor. Understanding of their psychological state will help parents as soon as possible to overcome these steps and go to the focused and effective action: choose and configure to child a hearing device in accordance with the peculiarities of his hearing and begin to actively work for the development of hearing and speech correction kid supervised competent professionals.

Key words: *children with hearing impairment , oral-aural rehabilitation, psychological state of the parents , the development of hearing, auditory perception, the development of coherent speech, audiologist, speech therapist, psychologist*

Рання діагностика дітей з порушенням слуху (починаючи з пологового будинку) допомагає досягненню добрих результатів у розвитку слухового сприймання. Якщо дитина своєчасно протезована сучасними адаптивними цифровими слуховими апаратами на два вуха – це сприяє формуванню бінауральної слухової системи, досягненню такого рівня самостійного мовлення, який дозволить дитині оволодіти правилами комунікації, сприймати та розуміти звернену мову, а також бути адекватним у мовному середовищі: розуміти на слух питання, брати участь у розмові, перебуваючи в шумному середовищі, - відчувати себе впевнено в діалозі з співрозмовником (7). Але всього цього можна досягти лише при активній участі батьків, разом з фахівцями (слухопротезистом, сурдопедагогом) в процесі розвитку своєї дитини (1-4).

Однак, коли батьки дізнаються про діагноз своєї дитини, частіше за все їм самим потрібна кваліфікована допомога фахівців в питаннях правильного слухопротезування, корекційних занять, а також психологічна підтримка в питаннях організації щоденної взаємодії батьків з дитиною. Поява на світ дитини «не такої, як у всіх» є причиною сильного стресу для батьків і, в першу чергу, для матері. Стрес впливає на психіку батьків і призводить до різкої зміни життєвого укладу сім'ї: деформується вже сформований стиль взаємовідносин у родині, змінюються відносини членів сім'ї з навколишнім соціумом, змінюється розуміння життєвих цінностей (5).

Всі надії та очікування членів сім'ї у зв'язку з майбутньою дитиною виявляються марними і руйнуються в одну мить, коли батьки дізнаються, що їх дитина має порушення слуху. Осмислення того, що сталося, і набуття нових життєвих цінностей може розтягнутися на тривалий період, якщо батьки не будуть правильно усвідомлювати той психологічний стан в якому вони знаходяться. Американський вчений Д.Льютеман, який багато років працював з батьками дітей, що мають порушення слуху, описав стадії розвитку почуттів батьків після того, як вони дізналися, що їх дитина не чує (17-19).

Перша стадія - шок. Батьки дізнаються, що їх дитина «не чує» і «вбиті» цим діагнозом: нічого не розуміють, не чують, не відчують. Даремно лікар або сурдопедагог їм щось говорить. У цей період розум, почуття, пам'ять батьків «відключені», єдине їхнє бажання - піти і нікого не бачити.

Друга стадія - розуміння. На цій стадії батьки починають розуміти жах діагнозу: дитина не чує звуки, не розуміє звернену мову, не буде говорити, буде відділена від чуючих людей глухотою і німотою.

До уточнення діагнозу батьки частіше за все бувають неспокійні, переходять від розпачу до надії; вони відчують горе, сором, докори сумління, образу: «Чому саме моя дитина не чує?». Ці почуття природні. Батькам здається, що всі плани, надії щодо їх дитини водночас виявилися марними. Особливо нестерпно болісно, якщо це первісток. Найчастіше на

цьому етапі психологічного стану виникає загроза розпаду сім'ї. У цей період необхідно зібрати всі душевні сили і не допустити цього. Ми радимо батькам не зациклюватися, а рухатися вперед. За спостереженнями фахівців Центру слухомовленнєвої реабілітації в цей період психологічного стану близько 10% сімей розпадаються. (10, 12).

Якщо не вдалося знайти «винуватця» глухоти вашої дитини, батьки починають звинувачувати себе. В цей період вони не тільки відчують відчай, але і страх, паніку. В них немає відповіді на питання: «Що таке глуха дитина?», «Як її треба виховувати?», «Як навчити дитину говорити і розуміти все, що її оточує?». На цій стадії важливо виговоритися, обговорити всі свої страхи і сумніви з родичами, з кваліфікованим лікарем, слухопротезистом, сурдопедагогом, психологом. Якщо цього не зробити, то образа, страх будуть весь час мучити батьків, підривати здоров'я (9).

Третя стадія - «стадія захисного заперечення». У цей період батьки намагаються забути поставлений діагноз, возять дитину до різних лікарів, по різних центрах в надії почути, що дитина чує або знайти чарівні ліки. Іноді їм навіть самим здається, що вона чує. Ця стадія небезпечна тим, що приблизно 30% родин, які зверталися до Центру СР, знаходилися у такому стані більше трьох років і таким чином втрачали час, необхідний для розвитку слухової системи і формування мовлення.

Четверта стадія - прийняття глухоти чи приглухуватості. У даному психологічному стані батьки починають міркувати: «Наша дитина не чує і з цим треба щось робити. Ми зробимо все можливе, щоб вона чула, говорила, була комунікабельна».

П'ята стадія їх психологічного стану - стадія конструктивних дій. Тепер батьки змінюють свій спосіб життя, життєві цінності. Перед собою ставлять мету - виховати малюка з порушеним слухом так, щоб він виріс щасливою людиною, особистістю.

Вони починають вивчати найновіші технології в області слухопротезування: слухові апарати, системи кохлеарної імплантації,

системи Ваха та інші. Батьки знайомляться з різними методиками реабілітації дітей з порушенням слуху, звертаються до центрів реабілітації слуху та мовлення, щоб отримати компетентну допомогу від фахівців в правильному протезуванні своєї дитини залежно від ступеня втрати слуху в неї. Прикладом такого центру є «Центр слухомовленнєвої реабілітації НВП «ВАБОС», який існує вже більше 20 років та в якому батьки завжди можуть отримати кваліфіковану допомогу.

Співробітники Центру СР надають психологічну підтримку сім'ям, що мають дітей з порушенням слуху, допомагають вибрати спосіб протезування дитини, знайомлять батьків з методикою (ре)абілітації слуху та мовлення дитини, в якій фізіологічною основою розвитку мовлення є розвиток слухового сприймання за принципом: «**слухаю**», «**думаю**», «**говорю**». Провідна роль у реалізації цієї **слухомовленнєвої** методики на практиці відводиться батькам, тому що саме вони протягом дня повинні забезпечувати мовне оточення для свого малюка, яке сприятиме розвитку його слухового сприймання та формуванню мовлення.

У Центрі слухомовленнєвої реабілітації проводяться консультації та навчальні семінари для батьків. Сім'ї, що живуть далеко від Києва, можуть отримати потрібну інформацію за допомогою новітніх інформаційних технологій, on-line. За допомогою мережі інтернет батьки можуть навчатися проведенню занять зі своєю дитиною вдома, ставити питання, отримувати безліч необхідної та корисної інформації.

Зокрема, в Центрі слухомовленнєвої реабілітації батьків знайомлять з різними корекційно-навчальними програмами. Однією з таких програм є корекційно-розвивальна програма «Живий звук». За допомогою цієї новітньої комп'ютерної програми батьки самі у домашніх умовах (звертаючись до фахівців за консультаційною підтримкою) можуть розвивати у дитини слухове сприймання мовленнєвих та немовленнєвих звуків, працювати над мовленнєвим диханням дитини, її голосом, формувати

мовлення (фразове, граматичне, описове, розповідне), розвивати увагу, слухову пам'ять, мислення та логіку (14).

З часом в Центрі формується ціла команда, що працює над розвитком дитини. Вона складається з фахівця з слухопротезування, сурдопедагога, логопеда, психолога, батьків. Саме такий склад цієї команди дозволяє акумулювати всі зусилля для ефективного розвитку дитини. Якщо батьки забезпечили ранню діагностику, раннє та адекватне слухопротезування, систематично проводили корекційні заняття, що сприяло розвитку слухового сприймання дитини і постійно працювали над формуванням її вимови та мовлення, це допомагає дитині бути підготовленою до навчання разом з чуючими однолітками.

Фахівцям важливо розуміти, в якому психологічному стані батьки, на якому вони етапі, щоб вибрати форму допомоги, спланувати ефективну співпрацю. Від злагодженої роботи усієї команди фахівців та батьків залежить, чи буде дитина, яка має порушення слуху, навчатися серед чуючих однолітків.

За спостереженнями фахівців Центру СР НВП «ВАБОС» більше ніж 60% дітей, імплантованих у віці до трьох років мають рівень розвитку, достатній для навчання в загальноосвітній школі.

Батьки повинні пам'ятати, що перші три стадії свого психологічного стану займають тижні або місяці. Четверта і п'ята стадії - все життя. Тому вони повинні якнайшвидше, з найменшою психологічною травмою, пережити перші три стадії, прийняти діагноз про порушення слуху своєї дитини і якомога швидше перейти до конструктивних дій, пов'язаних з питаннями адекватного слухопротезування дитини та проведенням корекційної роботи, що є необхідною складовою розвитку слухового сприймання та формуванню мовлення дитини. Сім'я повинна зібрати всі сили, знайти інформацію, знайти фахівців, знайти методики, які допоможуть малюкові.

Батьки повинні розуміти, що в сучасному світі дитину будуть оцінювати не за наявністю або відсутністю в неї фізичних вад (та протезів типу слухового апарата або кохлеарного імпланту). Її оцінюватимуть як особистість - добра, весела, відповідальна, розумна. Ці якості виховати в дитині набагато складніше, ніж вирішити на сьогоднішній день технічну проблему протезування слуху і підібрати методику та навчальні програми для корекційних занять. Адже на сьогоднішній день тільки фахівці можуть надати батькам кваліфіковану допомогу у будь-якій сфері - як технічну так і педагогічну.

Мета кожної родини, що має дитину з вадами слуху, - в дошкільний період, за допомогою команди фахівців, підготувати дитину до соціальної інтеграції у світ чуючих: розвинути слухове сприймання та мовлення дитини, отримати навички комунікації, поліпшити когнітивні навички (мислення, логіку, довгострокову слухову пам'ять та увагу). Щоб, пішовши у перший клас загальноосвітньої школи, дитина мала змогу отримувати знання на одному рівні з чуючими учнями.

Література

1. Мороз Б.С. Діти з порушенням слуху: крок за за кроком від діагностики до інклюзії. Посібник для фахівців та батьків. А.Т.Ростунов, 2013 – 102 с.
2. Мороз Б.С., Луцько К.В.,(ред.) Сучасні технології реабілітації і навчання дітей з вадами слуху та мовлення. Науково- методичний збірник.-К.: Вид."А&Р", 2003 – 130 с.
3. Б.С. Мороз Високі технології ефективної реабілітації інвалідів зі слуху Науково-методичний збірник Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи. 2005. Випуск 6.с. 61-68.
4. Королева И.В. “Прогноз эффективности слухоречевой реабилитации после кохлеарной имплантации у детей младшего возраста“ //Дефектология – 2002 - №4 - с. 28-40
5. Левченко И.Ю., Ткачева В.В. Психологическая помощь семье, воспитывающей ребенка с отклонениями в развитии. - М.: Просвещение, 2008. - 240 с.
6. А. Лёве «Развитие слуха у неслышащих детей: История. Методы. Возможности»/ Пер. с нем. Л.Н.Родченко, Н.М.Назаровой. – М.: Издательский центр «Академия», 2003 – 224с.
7. Мороз Б.С. Бинауральный слух и бинауральное слухопротезирование. Киев, 2008.
8. Леонгард Э.И. Глухие - такие же, как все.
9. Леонгард Э.И., Самсонова Е.Г., Иванова Е.А. Я не хочу молчать: Из опыта работы по организации обучения глухих и слабослышащих детей. М., 1990.
10. Корсунская Б.Д. Воспитание глухого дошкольника в семье. – М: Педагогика, 1970. – 192с.
11. Леонгард Э.И., Самсонова Е.Г. Развитие речи детей с нарушенным слухом в семье. М: Просвещение, 1991. – 319с.

12. Рау Е.Ф. О работе с детьми раннего возраста, имеющими недостатки слуха и речи. М: Учпедгиз, 1950. – 150с.
13. Шматко Н.Д., Пельимская Т.В. Если малыш не слышит... М: Просвещение, 1995. – 128с; 2003 – 208с
14. Слухомовленневий тренажер «Живий звук». Київ – 2010
15. Мороз Б.С., Овсяник В.П., Новейшие технологии бинаурального слухопротезирования. Киев – 2009
16. Мороз Б.С., Овсяник В.П., Луцько К.В., Корекційні технології у слухопротезуванні дітей Київ – 2008
17. Исенина Е.И. Дословесный период развития речи у детей. Саратов, 1986.
18. Развитие речи детей с нарушениями слуха в семье (Экспериментальные материалы): Методические рекомендации для родителей. Под ред. Э.И. Леонгард. Рига, 1988.
19. Luterman D.M. Counseling parents of the deaf child // Ibid. P. 667-673.

УДК: 376-056.34:6/6. 896:376-056.264

*Рецензент: Т.В. Скрипник,
доктор психологічних наук,
старший науковий співробітник*

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИЧНОГО СПЕКТРА ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ПРИЙОМІВ

Зайченко Г.Д.

У статті представлені методичні рекомендації щодо розвитку комунікативних навичок на підготовчому етапі Програми формування діалогічного мовлення у дітей дошкільного віку з розладами аутичного спектра, описані форми комунікаційних дій та особливості їх порушень при аутизмі.

Ключові слова: розлади аутичного спектра, аутизм, комунікаційні дії, комунікативні навички, наслідування, діалог, комунікативні ігри.

Формирование коммуникативных навыков у детей с расстройствами аутичного спектра путем использования игровых приемов

В статье представлены методические рекомендации по развитию коммуникативных навыков на подготовительном этапе Программы формирования диалогической речи у детей дошкольного возраста с расстройствами аутичного спектра, описаны формы коммуникационных действий и особенности их нарушений при аутизме.

Ключевые слова: расстройства аутичного спектра, аутизм, коммуникационные действия, коммуникативные навыки, подражание, диалог, коммуникативные игры.

The forming communication skills of autistic children through the using of gaming methods

The article presented methodic recommendations for the communication skills development in the preparation phase of the program of the dialogue speech formation for preschool autistic children, describes the communication activities forms and features of their defections in autism.

Keywords: autistic spectrum disorder, autism, communication activities, communication skills, imitation, dialogue, communication games.